

Füleki Gábor

Hetven év léleksejtcseréje

Lászlóffy Aladár: Juhász Ferencnek

Füleki Gábor
(1980, Gyöngyös)
költő, kritikus

Hétévenként, mondják az okosok,
kicszerélődnek sejtleink, a sok
esendő és mulandó kipereg.
Mint ki- és bevonuló hadsereg.
Mert hétévenként újraépülünk:
ágyékunk, gégénk, bendőnk, szánk és szűnk –
egy másik szobra ácsorog ma ott
annak, kit régen a gólya hozott.
Mint szorgalmas megszálló hangyahad,
tízszor vonultak fel a nagyszavak,
tízszor a kicsik, s báj-dinasztiák
vonultak félre, ki-be, rajtad át.
Ha valamiképp mégis elhiszem,
hogy hét év múltán nincs meg senki sem:
elsejtelik, mint halott csecsemőt
a hetvenévig működő erőt, –
annál mesésebb, hogy a költemény
varázslata bennünk ilyen kemény.

Barátom, nagy varázsló, kit a nyelv
magyari verscsodára kiszemelt,
ki nagyobb versországban vagy király,
mint ami testül-lelkül körüláll,
barátom ez a szelíd hatalom,
e tengersiz nyelvi Balaton,
e szósziklából font Kárpátkanyar,
ez tudja mindig s érti, hogy magyar.
Tékozló ország. Egyre boldogabb,
mert búza mellé betű volt a mag,
mert volt miből, mert tékozolhatott,
mert a te gazdagságodból kapott.
Neved megél, míg ez a vad, kemény
és drága szép sárkányfogvetemény,
képzelt élőid és halottaid

hetvenkedően újraépülnek itt.
Ez a mi csendes szóajándokunk
s ez, ami menti mindig, hogy vagyunk.
Az Isten, aki erre kiszemelt
kis Tézeuszt teremtett így: EMELD!
S erőnk amelyet ehhez adagolt,
hála neki, ugyancsak tőle volt.

Barátságosan nevetséges ez
a masírozó kis sejt-hadsereg,
e hétmérföldes sejt-versláb-roham.
Elnézlek téged most, s nézem magam:
ilyenformán ki éppen érkezik –
Juhász Ferencekből a tizedik,
egy frissen hetvenéves, harmatos,
csak másképp számozott Károly s Lajos.
Itt benn kőműveskelemenkedik
a sors és sorra felfalazza itt
vagy lerombolja, ő tudja miért
(úgy is, ha ért, úgy is, ha mit sem ért)
Isten hol vég-, hol homokvárait:
egy-egy Ferencet, Sándort vagy Alit...

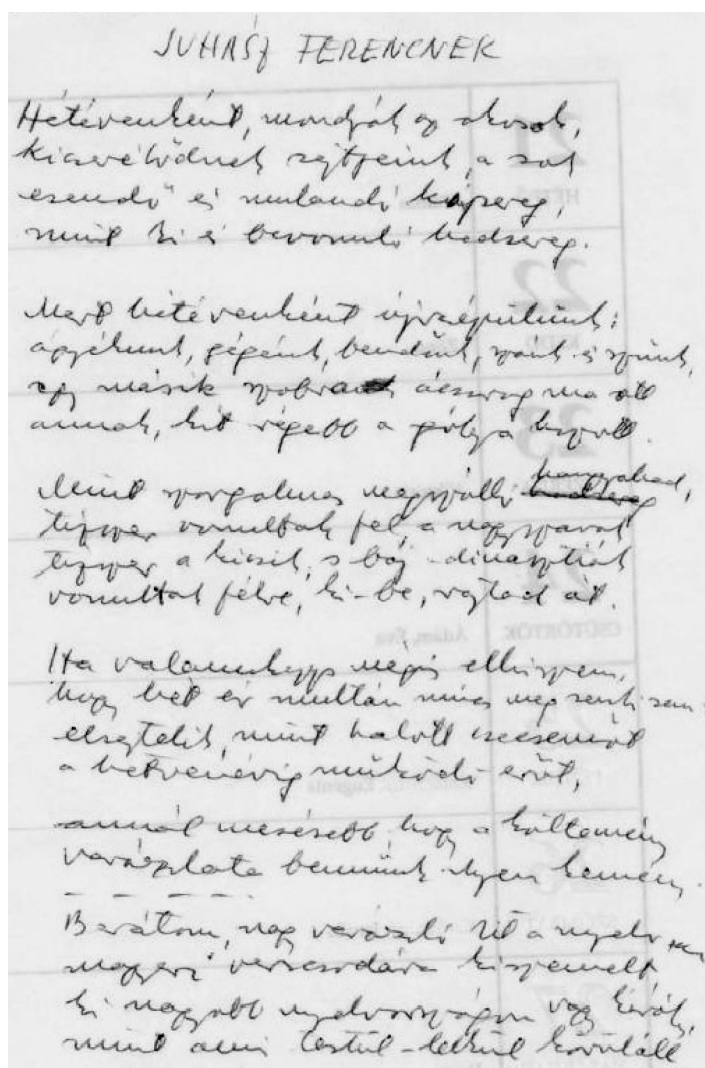
E különleges köszöntő vers Lászlóffy Aladár
Bársonyok és Borgiák című kötetében jelent meg
(Kortárs Kiadó, 2000), s Juhász Ferenc hetve-
nedik születésnapja alkalmából keletkezett.
A jeles életkor, évforduló mindenkor a számve-
tést, az elmélyedést, az értékelést és az önvizs-
gálat lelki helyzeteit implikálja. A vers ilyen
hangsúlyait fokozza, hogy immár mind a kö-
szöntő, mind a köszöntött eltávozott közü-
lünk – Juhász Ferenc négy, Lászlóffy Aladár tíz
éve. A verset tartalmazó kötet hangvételére

egyébként is nagymértékben jellemző az ön-
elemzés, önmegfigyelés, a számvetés, a lelki
folyamatok aprólékos elemzése, a sokszor szin-
te kínzó mélységekbe vágó (ön)értékelés, em-
beriségértékelés, az összegző visszatekintés
lírai attitűdje. Így történik e köszöntő vers ese-
tében is. A költőtársat ünneplő, grandiózus
életművét méltató alkotás fokozatosan önérté-
keléssé (is) válik, majd általánosító irányt véve,
magának a költői létnek a célját, értelmét teszi
vizsgálat tárgyává, általános érvényű ars poe-
ticává válva. Hasonló jelenséggel találkozunk
Petőfi és Arany közismert, egymást felfedező
költői levélváltásában, vagy Mallarmé *Gyász-
beszéd* című költeményében, amelyet nagy kor-
társ, Théophile Gautier emlékére írt, de önnön
új költészeti elveit is kifejti benne.¹

Esetünkben azonban a visszatekintő összeg-
zése a főszerep, ami a vers szakaszokra bontott
ívéből fokozatosan bontakozik ki. Az 54 soros
költemény három, szaggatott vonallal is elvá-
lasztott fő részre tagolódik, ezen belül a má-
sodik szakasz két alrészre bomlik. A sormeg-
oszlás rézszarányos: 18+(12+10)+14.

A vers a költői lét értelmét vonja górcső alá.
Van-e értelme a költői létet felvállalni, egyál-
talan: költővé válni demitologizált, száraz, va-
rázstalanított, mondhatni elköltőietlenített
korunkban? A lírikus válasza erős, hiteles még-
is-morált tükröz: van. A költői képesség ugyan-
is isteni adomány, a sors ajándéka, a nyelv cso-
dája, táalentum, amelyről számot kell adni. Még
akkor is, ha pusztá kopáron vész is ki a dal,
még akkor is, ha későn és senkinek írjuk. A hi-
teles költő népe történelmének és művészet-
történetének hordozója-felelőse, a transzcen-
dens tudatba beavatottan az isteni láng és az
autentikus lét őrzője, a nyelv papja, ugyanakkor
az adott nyelv szépség-lehetőségeinek felmuta-
tója, s az adott nyelvből/nyelven születő gon-

1 Hasonló köszöntő versek hazai líráinkból: Weöres
Sándor: *Csorba Győzőnek, Határ Győzőnek*.

dolat kristályá párolója, acéllá edzője, nyelven
túli általános szférába emelője.

Mindezen tulajdonságok minden igazán
nagy költő életművében jelen vannak, szoro-
san egymáshoz izesülve, egymást áthatóan
egymásba átszövődve. Jelen esetben mind
a szerző – Lászlóffy Aladár –, mind a vers által
köszöntött ünneplott – Juhász Ferenc – élet-
művében is szervesen végigvonulnak ezek
a tendenciák, lírajellemzők.

A vers első, klasszikusan picturaként is fel-
fogható szakaszának tételmondata egy köz-
ismert, bár általánosításában kissé felületes
biológiai tényből indul ki: hétvéenként az

anyagcsere folyamatossága miatt kicserélődnek sejtjeink – tehát hétéves időszakonként teljesen megújulva állunk mások és önmagunk előtt, mintegy megszünten megmaradva, a pantha rei jó öreg szabályát betartva, azt ki sem kerülhetve. Ennek ellenére mégis megöregsünk, és életünk véges. Ez a szembetűnő ellentét és ellentmondás vonul végig a vers sejt-szövetén.

Lászlóffy kiindulópontként elfogadja az említett tudományos féligazságot,² noha ezzel szemben a kételkedés szilánkjának jogos és jellegzetes iróniáját tartja fenn, ezzel kismértékű, de huzamos, eltávolító hatású feszültséget hozva létre: „Hétévenként, mondják az okosok, / kicserélődnek sejtjeink”. E kezdő, materiális töltetű kép azonban máris szellemi szintre emelkedik. A költő a lecserélődésről agyunk természetes védekező-mechanizmusára, az adatlecserélésre, azaz a felejtésre asszociál, ami szükséges, szelektív, tisztító-lényegmegőrző folyamat, rendszerez, és áttekinthetővé teszi tudattartalmainkat: „a sok esendő és mulandó kipereg”, tehát csak az őrződik meg, ami igazán fontos –, s egy lendülettel rögtön akár ontológiai szinten is értelmezhetjük a sort: végül nem marad más, csak a lényeg, a létező és attribútumai; felesleges módusz-sallangjai lehámlanak, elfelejtődnek. „A mennyországba

2 Bár valóban folyamatosan cserélődnek elhalt sejtjeink, és újak állnak a helyükre, ennek időbeli ritmusa szervenként, szövetenként más. Lehet e ritmus néhány nap, mint a bélhámsejtek vagy a vörösvértestek esetében, de akár évtizedekre is nyúlhat. Sőt, csíravonal-sejtjeink és agysejtjeink sohasem cserélődnek le, csupán a bennük felszívódó, lebomló, át-vándorló tápanyagok, szerves vegyületek. S hozzá kell tenni: a DNS felerészben minden osztódáskor az előző sejtől származik, így valamennyi eredeti szakasz – még a szükséges javítások ellenére is – mindig megmarad belőle, sőt, néhány atom néhány ritkán (vagy nem is) osztódó tartós sejtünkben az átöröklés miatt akár nemzedékekre, ezerévekre visszamenőleg is azonos lehet!

csak kiképzett tulajdonságainkat vihetjük magunkkal” – vallja erről Goethe, s ezt nem más hordozza, mint a lélek állandósága, hiszen: „Van valami, ami változatlan / mindennek lényege ez a változatlan. / Ha minden esetlegestől mentesülök / nem marad más, csak a változatlan” – vallja az óind és minden metafizika alap-tanítását Weöres Sándor *A teljesség felé* lapjain.

Első szinten értelmezve tehát tisztítás, tisztulás, selejtezés, leltározás, avagy memória-fel-szabadítás, tárhely-karbantartás, az agyunk és a számítógép működésével manapság analógiákat vélő informatika szaknyelvén; s ez az élet-működés szükséges a továbblépéshez, azaz meg kell szabadulni a fölöslegesen terhelő, lehúzó ballasztoktól. Magasabb szinten értelmezve: a mulandó dolgoktól való megválás, az azokról való leválás, hogy létrejöjjön és megmaradjon a kristályos létlényeg.

A versbeszéd ezután érvelő-bizonyító jelleget ölt: a kicserélődés képzelet újabb és újabb hasonlatokat serkent a költői képzeletből. A lecserélődő sejtek sokasága történelmi–militáris asszociációt kelt: átvonuló, életéért, fennmaradásáért küzdő sejtahadsereggé látjuk viszont szervezetünket: „Mint ki- és bevonuló hadsereg”. A tételmondat gondolatrítmus-szerű megismétlését követi a testi funkciók felsorolása, majd következik a lelkieké is, amit egy tőhangváltva-alliterálva összecsempő szópár szimbolikusan is jelez: „Mert hétévenként újraépülünk: / ágyékunk, gégénk, bendőnk, szánk és szűnk –”; mindkettő testi és lelki funkciót is hordoz: a száj az étkezés és a beszéd, azaz értelem szerve, a szív pedig a keringése és az érzelmeké. Táplálkozás-légzés, értelem és érzelem. Ez utóbbi az archaizálással – amely akár Vörösmartyt is („Szűd teljék meg az öröm borával”) felidézheti – kiemelt hangsúlyt kap.

Ezután következtetésként a népi hagyomány és a tudományos tézis, a mese és a valóság csendül össze: lényünk gólyahozta csecsemő-lét óta tartó teljes kicserélődése és újjáalakulása

annak végül egy szoborként való megjelenésében fejeződik ki, ami már az öröklét előrevetítése is lehet, akár mint konkrét, emlékezetet őrző köztéri szobor, a maradandót alkotó ember emlékműve, memóriafogas és példa az utókorak: „egy másik szobra ácsorog ma ott / annak, kit régen a gólya hozott”.

A katonasejtsereg képzettársító íve ezalatt második szólamként tovább burjánzik: megszálló hangyahaddá válik, s a milliós hangyaboly masírozó katonái–dolgozói egyszerre a költői munka építőköveivé, szorgalmas szavakká változnak, melyek lélek-sejtekként járták át a költő testét–lelkét, mégpedig tízszer – s ebből már kikövetkeztethető az ünnepelt életkora: tíz lecszerélődési–átvonulási ciklus, hétszer tíz, azaz hetven esztendő. Egyben pedig komplex költői képben gyönyörködhetünk, palimpszesztként egymásra másolódik a sejtek, a hadsereg, a hangyák és a szavak képrétege, egymást erősítve, egymásba szövédvé, átláthatóan világos logikai összefüggés láncán: „Mint szorgalmas megszálló hangyahad, / tízszer vonultak fel a nagyszavak, / tízszer a kicsik, s báj-dinasztiák / vonultak félre, ki-be, rajtad át.”

A történetiség képzetkörét erősíti a „báj-dinasztiák” szókép is, a „báj” előtag, mint bűbáj, a költészet szépsége és varázsa értendő, a szókapcsolat költészet és történelem szoros összefüggésére vonatkozik. A „tízszer” szó anaforás ismétlése hívja fel figyelmünket arra, hogy nemcsak a nagy, hanem a kis szavak, dolgok, tettek is fontosak; mindennek, még a látszólag jelentéktelennek is megvan a maga helye, szerepe, amire talán csak későbbi időkben derül fény. A vonulás ismétlődése és a dinasztiák többes száma egyben szorgos munkára, tartós termékenységre is utalhat.

E második hasonlat után ellentételezés következik: a kételkedés tétova töltelékszóban („valamiképpen”) az elvetélésre, magzatelhajtásra, eltemetésre emlékeztető hangzású, sajátos iróniájú egyéni szóalkotásban („elsejtelik”),

kezdet és vég összekapcsolásában („mint halott csecsemőt”) csapódik le, és új következtetéshez, ráébredéshez vezet. A folytonos anyagáramlás és léleksejtcseré ellenére az emberben mégis megmarad a lényeg, a faustian működő teremtetőerő, ami a pusztulás helyett a célba érhet, s „annál mesésebb, hogy a költemény / varázslata bennünk ilyen kemény.” Finom, alig észrevehető párhuzam érezhető itt József Attila „K betűkkel szól keményen címe: »Költőnk és Kora«”, továbbá Márai „ha szólsz, álljon szavad az időben, mint a kő” ismert soraival.

A névmási határozószó többes szám első személyben íródott, tehát Lászlóffy Aladár itt Juhász Ferencre és önmagára is utal, sőt, általános értelemben az összes költőre, a költőkre mint varázslókra, a szóvarázs földi megbízottjaira, amely szerep annál is fontosabb, mert deszakralizált korunkban más varázslók már alig-alig maradtak. Hölderlin és Hamvas sokat írt erről. A szó pedig mitikus erő, a szómágia hatalom, amely túlél egyéni hanyattatást, történelmi sorsot, rendszerek örületeit, egymást váltó, lecszerelő korokat.

A költemény íve itt attaca vezet át a sententia-jellegű és két alegységre tagolódó második szakaszba, amely az ünnepelt megszólításával kezdődik: „Barátom, nagy varázsló, kit a nyelv / magyar verscsodára kiszemelt”. Juhász Ferencet mint barátot, egyenrangú költőtársat szólítja meg, kinek tehetsége, hatalmas életműve a „magyar verscsoda”, aki a sors e feladatára kiválasztott megvalósítója, mely esetben maga a nyelv választja ki csodája, varázslata hordozóját, megalkotóját.

Térben és időben is egyaránt tágas korszakokat ölel fel ez a szintetizáló életmű. Míg az időbeli teljességre a „magyar” szó archaikus jellegű használata utal – hagyományba ágyazottságot, történelmiséget sugallva –; addig a térbeli teljességet a népmesei elem felidézése képviseli: „ki nagyobb versországban vagy király, / mint ami testül-lelkül körüláll”. S ez

a lélek-ország messze túlterjed a fizikai Magyarország területén, s a barát megszólítás megisméltése némi megilletődöttséggel, sőt büszkeséggel telítődik, hisz „szelíd hatalom” ez a jóbarát, költőtárs, amely hatalom egyben teremtő erő is.

A méltatás, a köszöntés hangja fölhevül, az ünnepezt költő személye, életműve anyanyelv-hona, hazánk jeles földrajzi területeivel metaforákká forr össze és emelkedik fel, annak két geográfiai attribútumával fémjelezve ezt az univerzális életművet. E két lényegi tájunk, a Balaton és a Kárpátok: két táj-szélsőség, határeset, folyékony és szilárd, yin és yang, női és hím elem, tenger és szikla, víz és kő, mélység és magasság, egyszóval az ellentétek egysége, amelyből az ihletett teremtés által szikra, a magyar költészet fakad. E négy sor gondolatritmus-szerűen következik egymás után, szoros összefonódásukat az „sz” hangzók sűrű alliterációja is elősegíti: „barátom ez a szelíd hatalom, / e tengersizónyi nyelvi Balaton, / e szósziklából font Kárpátkanyar, / ez tudja mindig s érti, hogy magyar.”

S ez az életmű „Balaton-hatalom”, mely „Kárpátkanyar-magyar”: tékozló ország, a költő maga is tékozló fiú, saját szógazdagságának örömteli elszórója, amely szavakból mint lélekmagvakból, lelki táplálék kel ki majd: „Tékozló ország. Egyre boldogabb, / mert búza mellé betű volt a mag, / mert volt miből, mert tékozolhatt, / mert a te gazdagságodból kapott.”

A betű tehát a szellem búzája, a szósejt-alapegység, építőkö, amelyből vers-táplálék sarjad fel, a magyarajkú olvasóközönség esztétikai, lelki gazdagodását szolgálva. A háromszoros „mert” kötőszós anafóris indoklás magyarázza meg, hogyan lehetséges ez: maga a költő teremt olyan versgazdagságot, amelyből tékozolhat az ország; áradó ókori folyamként ő teszi termékeny hona szellemi tájait. Épp ezért egy-egy lényegű népével, nyelvével, neve fennmarad, amíg a magyar nép létezik; életműve vele él, és

vele pusztul – irodalmunk nyelvhez kötöttsége miatt, amit fokoz nyelvünk nehézsége és beszélőinek viszonylag kis lélekszáma. A szilaj és szép magyarság, melyet itt még Vörösmarty-allúzió is jellemez, egyben a költészet népe is, a megalkotott életmű versvilágával egyetemben „kemény-költemény-vetemény”, amely kép a sárkányfogak mellé most már a búzát és a szellemi táplálékot is asszociálja, s így a költészet már a történelemre való mentséggé, a Föld ember miatti fájdmát enyhítő balzsammá válik. És ember ember okozta fájdmát gyógyítóvá is. A költészet tehát ajándék a népnek, s egyben a nép ajándéka, hiszen belőle, s az általa beszélt, hordozott nyelvből fakad.

S nemcsak a költő, hanem a versek és az azokat befogadók újraépülése is fontos feltétel, ők is „hetvenkednek”, sejtjeik, sőt, ők maguk is végül lecserélődnek, de új sejt- és embernemzedékek állnak a helyükre: „képzelt élőid és halottaid / hetvenkedőn újraépülnek itt”. A „hetvenkedés” jellegzetes szójátéka egyébként gyakori irodalmi üdvözlő „fogás”, egy Lászlóffy-t köszöntő cikkben is előfordul (*Lászlóffy Aladár hetvenkedik*)³, de lehet egy kötet alcíme is: *Egyedül együtt, mindig derűvel. A hetvenkedő Szondi György köszöntése*, sőt, Weöres Sándor esetében is jelent meg ilyen című köszöntés (*Weöres Sándor hetvenkedik*).

A költő és értő népe egymásrautaltságának szükségszerűségét felismerve jutunk el a vers csúcspontjához, a költemény aranymetszetében megjelenik a nyelv nevében cselekvő, „kiszemelő”, maga Isten, aki a költő és nyelvtehetsége megteremtésével egyben tézeuszi terhet is ró rá. Szerencsére ennek hordozásához, továbbtermő beváltásához erőt is ad, mely köszönetet, hálát érdemel: „Az Isten, aki erre kiszemelt / kis Tézeuszt teremtett így: EMELD! / S erönk

3 Görömbei András: *Lászlóffy Aladár hetvenkedik*. Napút, 2007/9. 3–4.

amelyet ehhez adagolt, / hála neki, ugyancsak tőle volt.”

Az igealak itt többes számra vált: ezzel válik mindez minden költő közös feladatává, sorává – párhuzamként most az ezen feladattal sokat viaskodó Mallarmét idézve, kinél a költő az, „Kitől a nép tisztább értelmű szót veszen”, avagy kinek feladata az eszmék evilágba való áttemelése, figyelve: „az angyal szózatára, / mely tisztább csengést ad a törzs szavainak”,⁴ s ugyanez a gondolat bontakozik ki itt is: a nép, a nyelv transzcendens nagykövete a költő, aki-ben a nyelv elér(het)i megtisztulását, beteljesülését.

Érzelmi-gondolati csúcspontja után következő harmadik szakaszában a költemény ironikus fordulatot vesz, utalva földi létünk és fontosnak vélt törekvéseink relativizálható, végső soron kicsinyes mivoltára. Ebben az űr-perspektívában minden emberi tény vanitatum vanitas-szá degradálódik; testünk nevetségesen „masírozó kis sejtahadsereg”, amely mint vonuló hadtest, kitűzött-képzelt célokkal a vak, ismeretlen jövő felé tör előre, nem tudva végső sorsát. Ez az irónia mégsem válik gúnnyá, mert a „barátságosan” módhatározó elveszi élet, bensőségessé, sztoikus nyugalmúvá teszi.

A sejtahadsereg-költő gondolataival világot utazhat be lélekbeli hétmérföldes csizmájával, s egy, a vers eddigi motívumait ötvöző képfúzióban történik meg az eddig kifejtett biológiai-történelmi-irodalmi szintek egyesítése: „e hétmérföldes sejt-versláb-roham”, amelyben, mint az egész vers holografikusan kicsinyített másában, remekül olvad egybe a sejt-tömegnek a hadsereggel és a népmesei jelzővel masírozó emberi lábak sokaságának időmértékes egységekkkel, verslábakkal való párhuzama.

4 Mallarmé, Stéphane: *Edgar Poe síremléke*. In: *Mallarmé és Valéry*. Európa Könyvkiadó, 1990. 66. (Somlyó György fordítása), illetve: *Mallarmé költeményei*. Magyar Helikon, 1964, 71. (Weöres Sándor fordítása)

Ezt követően a vers hangvétele megcsönDESÜL, szemlélődővé, majdhogynem elégikussá válik, s a költemény itt már egyben önmegszólító verssé is alakul: „Elnézlek téged most, s nézem *magam*”, a megszólítás tehát önmegszólítás is, így a két költő alakja egybemosódik (hiszen fennáll az életkori hasonlóság is), s a vers mondanivalója ezáltal az önértékelés és a létösszegzés irányába tart.

Egy lazább szövetű, a költőtárrsal való találkozás szituációját ábrázoló átvezető sor tereli az olvasót a sorson való elmélyedő tünődés felé. A köszöntő költő szemléli a köszöntött földi, mulandó porhüvelyét, mely – s ismét finom irónia a tulajdonnév többes számú használata – biológiai értelemben vett életkorából kifolyólag „Juhász Ferencekből a tizedik”, kinek fizikai teste bár földi idő szerint öreg (vagy igazából ifjú, hisz lecserélődött sejtállományú, tizedik, új testet kapott!), szellemileg (is) mégis tökéletesen termékeny, fiatal, s éppúgy verskirály, mint ahogy földi uralkodó volt a két megidézett történelmi személyiség, a „szintén” – csak kronologikus okokból – sorszámozott X. Károly és X. Lajos király.⁵

S itt benn, a lélek terében történik meg a végső felismerés, a vers gondolatmenetéből kibontakozó konklúzió levonása. Isten/a sors munkálkodik bennünk, sejtjeinkben, szellemünkben egy látszólag érthetetlen, emberi békaperspektívánknak felfoghatatlan, ezért „Dévavára jellegű” célon: testünk, szellemi produktumaink, népeink, kultúránk folyton megújuló áradatán, egymásra épülő rétegein, a saras mélység ellenében a magasba törő Novgorod-utcasorain, műalkotásain, amely folyamat a letörések, összeomlások ellenére is előrehalad

5 Csupán az érdekesség kedvéért jegyzendő meg, hogy az angol és a francia polgári forradalom koronás áldozatai is épp Károly és Lajos nevű uralkodók voltak, ez az egybeesés talán a költői tudatalatti működése, de persze véletlen is lehet.

valamilyen ismeretlen, fensőbb létszint felé: „Itt benn kőműveskelemenkedika sors és sorra felfalazza itt / vagy lerombolja, ő tudja miért / (úgy is, ha ért, úgy is, ha mit sem ért) / Isten hol vég-, hol homokvárait: / egy-egy Ferencet, Sándort vagy Alit...”

Szűk és egyéni élethelyzeteinkben hiábavaló, jellegzetesen lászlóffys szófordulattal „kőműveskelemenkedésnek” tűnhet ez a megújuló, folyamatos falazás, mely a lét, a sorskerék körforgása; ám magasabb szintről szemlélve kibontakozik mintázata, iránya, s a legmagasabbról – mely Isten perspektívája – láthatóvá válik értelme, titkos célja is.

A megújuló életnek, a látszólag értelmetlen körforgásnak egyébként Lászlóffy költészetében gyakori metaforája a népballadai Kőműves Kelemen-képzet (lásd például az *Antik fél-álmok* című verset a kötetből: „Még falaznak kőművesangyalok?”, vagy a *Csasztuskákból* a *Kinek telik röppentyűre*, vagy a *Divina Transsylvania* című költeményeket⁶). De akár a Lászlóffy-példakép Szabó Lőrinc verse is felidézhető bennünk: „gépezés vagyok, aki saját / szerkezetének börtönében / vakon tesz-vesz, és a sötétben / egyszer majd elrontja magát” (*Börtönök*). Az ő szemlélete ugyan láthatóan individuális és materialista, míg Lászlóffyé kollektív és idealista, hiszen ő mindebben személyre szabott, célos sorsszerűséget feltételez: „itt benn kőműveskelemenkedik / a sors és sorra felfalazza itt”, azaz téglasort sorjában sorra rak; építi, s ha kell, bontja is ember-/társadalom-/világegyetem-építményeit. Zárójelben kockáztatja meg a költő: ez még akkor is érvényes és igaz, ha ezt a folyamatot még maga a sors, Isten sem érti...

S itt érünk el a végső kérdésekhez, amelyek évezredek óta izgatják az emberi képzeletet megoldhatatlanságukkal: honnan ered, végső

soron mi a világ, és merre tart? – ám, már az indiai *Upanisadok*ban is „a kérdésnek itt meg kell állni”,⁷ – inti a túl kíváncsi Gargit a tudós brahman, Jádnyavalkja. A *Védák*ban szintén a végső kérdések kútjának legmélyére ér a kutató mérőőn, mint Arany *Dante* című költeményében, mert: „E mélység fölött az értelem mér-ónja, / Mint könnyű pehelyszál, fönnakad, fölleben”, hiszen a végső választ „Ő, akitől van, aki a világra / örködve néz, aki a maga öse, / Ő, aki csinálta, vagy nem csinálta: / Ő tudja! tudja! – Vagy nem tudja Ő se?” (Szabó Lőrinc: *Rigvéda. A Teremtéshimnusz fordítása*).

Tudattalan a világ működése, vagy tudatos? – az eldönthetetlen kérdést, mint oly sokaknak, Lászlóffynak is nyitva kell hagynia; hisz „cél és értelem emberi fogalmak” – vallja erről Babits (*Örökkék ég a felhők fölött*) –, annyi biztos csupán, hogy egy belső erőtől hajtva sejt-várakként felépülünk, testben-léleekben többször megújulva, majd feladatunkat elvégezvén – amit a versben a végvár-állapot elérése jelképez – mások állnak a helyünkre. Felvetődik a feladat elmulasztásának esete is: a kisiklott, félre-élt sors homokvárként jelenik meg a vers szövetében. Isten várai vagyunk tehát, amely kép a biblikus zsoltársor megfordítása: „Erős várunk nekünk az Isten”, ezt egészíti ki emberi irányba, oda-vissza folyamatot hozva létre ember és Isten között. A vár egyben harc és védelem, ellenáll történelmi nyomásnak, az eszmék, emberi értékek menedéke; ha kell, elefántcsonttorony, kolostor, amely türelmesen vár, hogy eljőjön az ideje, és *vár-os-maggá*, új fejlődés kiindulópontjává, kisugárzó centrumává terebélyesedhessen, emelkedhessen. Mivel pedig itt a vár az ember, a költő szimbóluma, mindez a költő, az általános ember mindenkori lehetősége, feladata is. A végső célok mibenlétét pedig végül majd az idő forrja ki.

6 Széles Klára: „Mit látsz egy íróasztalon?” Lászlóffy Aladár világa. Napkút Kiadó, 2007. 484.

7 Hamvas Béla: *Az ősök nagy csarnoka I.* Medio Kiadó, 44–45.

A vers zárósora az előbbi általánosítást hirtelen fordulattal konkretizálja: a vár-költők sorából hármat emel ki és nevesít: „Isten hol vég-, hol homokvárait: / egy-egy Ferencet, Sándort vagy Alit...”, tehát a vers vége nyitva marad, ezzel a lezáratlansággal jelezve, hogy a sort hosszan lehetne folytatni, a helyet innentől átadja az elmélkedő, tűnődő csendnek, melyet az olvasó folytathat, tölthet ki önnön gondolataival. A három költő egyértelműen azonosítható: Juhász Ferenc, nyilvánvalóan Weöres Sándor, és maga Lászlóffy Aladár, aki ezáltal, e köszöntő költeményt önnön életműve jelentőségének, a két költőtárs életművével való összemérhetőségének tudatában egyben önértékelő és önbesoroló verssé is teszi.

A mű kiegyenlítően emelkedő érzelmi-gondolati ívével, lassan áradó tempójával összhangban áll puritán versformája: jambikus lejtésű kétütemű, páros rímmel összekapcsolt tízes sorok sorjáznak lassan, a tetőpontig egyenletesen gyorsuló ritmusban. A vers szövetében rendre felbukkannak az oly jellegzetes „Lászlóffy-védjegyek”: az említett történelmi asszociációk, lírai allúziók, különleges szóalkotások és gondolatritmikus szerkesztésű-lüktetésű sorok. Összegzőképpen elmondható, hogy Lászlóffy verse alkalmi jellegű költeményből emelkedik a költői lét sorsát és értelmét kutató, a tovább-elmélkedést a befogadóra bízó filozófiai-létösszegző költeménnyé, igényes kidolgozottságában a magyar líra egyik becses alkotásává.

Lány és bagoly (80 × 90 cm, olaj, vászon, 2017)